

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/21.167168>

Людмила КОРНЕЄВА,

orcid.org/0000-0002-6229-8194

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна) korneeva.lyudmila@gmail.com*

Альона МАКАРЧУК,

orcid.org/0000-0003-0522-257X

*студентка
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна) alonchik@i.ua*

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ М. КОЦЮБИНСЬКОГО «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» У КОНТЕКСТІ ПСИХОІСТОРИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЛОЙДА ДЕМОЗА

*Стаття присвячена проблематиці художнього світу повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». На основі концепції історичного розвитку взаємовідносин батьків і дітей Ллойда Демоза встановлюється при-
близне історичне позиювання художнього світу твору. У ставленні матері головного героя повісті до своєї
дитини виразно виявляється проєкційна та обернена реакції. В контексті концепції Демоза такі реакції харак-
терні для поширеної у IV – XIII ст. відстороненої (abandoning) моделі виховання. Отже, є підстави вважати,
що художній світ повісті відтворює характерну для цих століть ментальність.*

Ключові слова: *М. Коцюбинський, «Тіні забутих предків», Ллойд Демоз, дитинство, художній світ, історизм, психохісторія.*

Liudmyla KORNIIEVA,

orcid.org/0000-0002-6229-8194

*Candidate of Philosophical Science, Associate Professor;
Associate Professor of the Department of Slavic Philology,
Comparative Studies and Translation
Mykola Hohol Nizhyn State University
(Nizhyn, Ukraine) korneeva.lyudmila@gmail.com*

Alona MAKARCHUK

orcid.org/0000-0003-0522-257X

*A student of MykolaHohol Nizhyn State University
(Nizhyn, Ukraine) alonchik@i.ua*

ARTISTIC WORLD OF THE STORY «SHADOWS OF FORGOTTEN ANCESTORS» BY MYKHAILO KOTSUBYNSKY IN THE CONTEXT OF THE PSYCHO-HISTORICAL CONCEPT OF LLOYD DE MAUSE

*The article is devoted to the problems of the artistic world of the story of Mykhailo Kotsiubynsky «Shadows of For-
gotten Ancestors». Based on the concept of the historical development of parenting styles and the relationship between
parents and children, proposed by historian and psychologist Lloyd de Mause, the historical positioning of the artistic
world of this famous work of Ukrainian literature is examined in the publication.*

*The projective and inverse reactions are clearly expressed in is attitude mother of the main hero of the story to her
child. This is evidenced, first of all, by the motive for replacing the child, described by M. Kotsiubynsky at the very begin-
ning of the work, and the fury of his mother to the little Ivan. Projective and inverse reactions in the context of the psy-
cho-historical concept of de Mause are characteristic of an abandoning model of the upbringing style. The abandoning
model of the relationship between parents and children have not yet foreseen the perception of parental responsibilities
as desirable, morally positive and necessary. However, widespread infanticide in an abandoning model has sometimes
been replaced, among other things, by the practice of transferring children to education to strange persons. Therefore, in
favour of an abandoning model of the relationship as a lack of desire to bring up children, the childlessness of Ivan and
Palahna, as well as the warnings about Marichka's pregnancy, can be symbolically interpreted.*

According to the scheme of historical changes in the styles of L. de Mause 's education, the distribution of the abandoning model comes to the IV–XIII centuries. So, there are reasons to believe that the artistic world of the story reproduces the mentality and the picture of the world characteristic of these centuries.

In favour of such a historical perspective of the artistic world, the story «Shadows of Forgotten Ancestors» can be interpreted as a specific combination of pagan and Christian motives in it. Despite the apparent Christian positioning of the heroes in their consciousness and mental picture, folk and pagan images are still prevailing. Obviously, such an advantage of the local figurative tradition over Christianity was characteristic of the very first centuries of Christianization.

The definition of mentality, the outlook of the heroes and the peculiarities of the artistic world of the whole story as such that can be attributed to the IV–XIII centuries does not mean that it is precisely in this historical period that, according to the author's design, events in the work are taking place. Lloyd de Mause draws attention to the significant historical inertia of the upbringing styles. Especially since the isolation of the mountain world, depicted by M. Kotsiubynsky in the story "Shadows of Forgotten Ancestors", and as a result, the slowing down of the historical movement in it, could contribute to the preservation of the ancient mentality and in later times.

Key words: Mykhailo Kotsiubynsky, "Shadows of Forgotten Ancestors", Lloyd deMause, childhood, artistic world, historicism, psycho-history.

Постановка проблеми. Повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» належить до шедеврів української літератури і має значну науково-інтерпретаційну традицію. Втім, сучасний розвиток гуманітаристики та актуалізація крос-дисциплінарних досліджень постійно створюють нові імовірні перспективи наукового аналізу. У цих нових ракурсах є можливою не тільки постановка абсолютно нових проблем, але й пошук додаткових відповідей на вже означені питання. Однією з таких вже досліджуваних науковцями проблем є специфіка художнього світу повісті «Тіні забутих предків» та його історична перспектива. В межах літературознавчої методології цей художній світ здебільшого визначається як позаісторичний. Втім, залучення крос-дисциплінарного підходу дає змогу зробити деякі припущення щодо наявності певної історичної перспективи художнього світу цього твору М. Коцюбинського. Підстави для деякого історичного позиціонування художнього світу повісті може, на нашу думку, надати аналіз особливостей зображених письменником у творі взаємовідносин дітей і батьків та їх співвіднесення з психогенетичною концепцією стилів виховання американського історика та психолога Ллойда Демоза (Lloyd deMause).

Аналіз досліджень. На полі літературознавчої ниви існує значна кількість праць з вивчення творчої спадщини Михайла Коцюбинського, її художніх та ідейно-концептуальних особливостей. У контексті нашої проблеми серед науковців, які присвятили свої дослідження творчості цього видатного класика української літератури, слід назвати насамперед таких, як Ю. І. Бондаренко, О. Г. Ковальчук, О. Р. Салій, О. О. Костенко, Ж. В. Деркач, Ю. В. Єловська, О. С. Задорожна, О. Г. Шупта-В'язовська, Ф. М. Штейнбук, В. А. Кирилова, У. Я. Ханас та інші.

На нашу думку, в українському літературознавстві, порівняно з європейським, є досить не багато наукових робіт, що присвячені темі дитинства, батьківства, взаємин між батьками й дітьми. Серед відносно нечисленних робіт, у яких аналізуються погляди митців на світ дитинства та їх творчі втілення, слід назвати дослідження Б. Б. Шалагінова, Н. П. Марченко, Н. П. Ковальчук, О. А. Павлушенко та інші.

Михайло Коцюбинський у своєму житті та творчості приділяв багато уваги світові дитинства – і як митець, і як батько, голова родини. У низці наукових досліджень аналізуються твори М. Коцюбинського для дітей. Літературознавці О. Г. Ковальчук, К. П. Осадча, Л. В. Мацевко-Бекерська, Т. В. Клейменова розглядали окремі дитячі твори письменника, аналізуючи при цьому певні творчі принципи, мотиви, характери, соціальну проблематику, виховний потенціал тощо. Дослідники відзначали захоплення письменника світом дитинства та неодноразово звертали увагу у своїх працях на вміння М. Коцюбинського розуміти дитячі душі. О. Ю. Чорна у статті «Традиції М. Коцюбинського в оповіданнях для дітей О. Копиленка» пише: «Проте тут варто акцентувати на головному – художньому розкритті любові до дітей, прагнення зробити їх світ кращим, святочним, солярним. Михайло Коцюбинський незмінно залишається вірним принципу психологізму прийомам. Митця часто називали Сонцеклонником й інколи – Соняхом, бо над усе він любив сонце, квіти і дітей...» (Чорна, 2010: 130). У. Я. Ханас в одній із своїх праць називає М. Коцюбинського «тонким знавцем дитячої психології» (Ханас, 2009: 172). Схожою є і позиція К. П. Осадчої, яка у своїй праці «Психологізм дитячих оповідань Михайла Коцюбинського (принципи і засоби зображення характерів)» пише: «Слід відзначити, що М. Коцюбинський у своїх творах не лише про-

водив спостереження за дитячим світом, а ще й дуже вдало приміряв на себе амплу тонкого психолога дитячої душі, демонстрував майстерність заглиблення у внутрішній світ маленьких героїв» (Осадча, 2009: 181).

Слід зазначити, що письменник не залишав поза увагою і відносини у родині, а саме взаємини між батьками та дітьми. Це й зрозуміло, бо світ дитини не може існувати без світу дорослих, без наставників та батьків. Митець показує у своїх творах різні моделі відносин у сім'ях. Проте зазвичай батьки зображуються турботливими й лагідними у ставленні до своїх дітей. Так, О. Ю. Чорна, аналізуючи твір «Харитя» у своїй названій вище праці, зазначає: «М. Коцюбинський, безперечно, не міг оминати цих зворушливих невидимих зв'язків дитини з матір'ю, уже не дитячого розуміння важкої дійсності» (Чорна, 2010: 131).

Втім, у даній публікації ми звернемо увагу на зовсім іншу модель відносин між дорослими й дітьми і, зокрема, інакше ставлення матері до дитини. Таку інакшу модель взаємовідносин Михайло Коцюбинський створює у своїй славновісній повісті «Тіні забутих предків».

Метою статті є визначення історичного позиціонування художнього світу повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» на підставі аналізу зображених в творі взаємовідносин між батьками й дітьми та їх співвіднесення з психогенною теорією Ллойда Демоза.

Виклад основного матеріалу. Повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» розпочинається оповіддю про дещо незвичне й дивне за поведінкою дитя та про помітно неприязне ставлення матері до цієї її дитини. Материнська холодність і навіть ворожість відразу привертає увагу й насторожує. Така поведінка матері помітно відрізняється від типових родинних відносин у інших творах Коцюбинського. До того ж і в реальному житті письменник засуджував батьків, які були грубими зі своїми дітьми. Щодо цього, наприклад, О. Г. Ковальчук зазначає: «Текст як засіб виховання: візуальне в системі народницького нарративу (оповідання М. Коцюбинського «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма»)» (Ковальчук, 2012: 8).

Цей фрагмент, винесений на самий початок твору, потребує, на нашу думку, особливої уваги і з причини його важливого композиційного розташування, і зі змістовного наповнення. Що означає й чим пояснюється саме таке ставлення матері до дитини?

Деякі дослідники пояснюють змістовно-образні особливості повісті реалістичністю у відтворенні

життя та традицій гуцулів. Зокрема, О. М. Залевська звертає увагу на витoki ідеї та змісту твору: «Відпочиваючи у Карпатах (у Криворівні), автор детально вивчав життя, побут, звичаї, вірування і обряди гуцулів, звертався за порадами та консультаціями до В. Гнатюка, знайомився з працями В. Шухевича, зокрема вивчав його п'ятитомну «Гуцульщину», студіював «Матеріали гуцульської демонології» А. Онищука та іншу літературу. Та студіювання лише літературних джерел було замало. І на другий рік письменник знову їде в Карпати, де одразу починає збирати етнографічні матеріали, записувати легенди, повір'я, вірування та обряди. Тільки після докладного ознайомлення з природою і звичаями Гуцульщини письменник починає працювати над повістю, у якій відтворив своєрідне міфологічне світовідчуття гуцулів, їхнє життя, овіяне казками, міфами, повір'ями, забобонами» (Залевська, 2016: 383).

О. С. Задорожна також переконана: «У цьому творі М. Коцюбинський відтворив реалії тогочасного життя в горах... Саме Гуцульщина, як тоді, так і сьогодні, залишається яскравим прикладом втілення українських звичаїв, вірувань, традицій, побуту, ремесел» (Задорожна, 2014: 25).

Дійсно, перед написанням повісті М. Коцюбинський досить ґрунтовно вивчав фольклор, побут та вірування місцевих мешканців під час свого перебування в околицях села Криворівня, тому можемо припустити, що всі матеріали, які тим чи іншим чином лягли в основу повісті, не є лише фантазією автора, а мають певну етнографічну і фольклорну основу. А все, що змальовано у повісті – доволі близьке до реалій відтворення тогочасного життя гуцульського народу. Але якщо навіть така модель ставлення батьків до дітей була взята Коцюбинським з його реальних спостережень, – то у чому ж все таки криється причина такої батьківської (материнської) поведінки?

Деякі інші науковці наголошують не на реалістичному, а на міфологічному розумінні художнього світу «Тіней забутих предків». Так, Ю. І. Бондаренко зазначає: «Природа та її міф виступають великим прообразом, із яким персонажі перебувають у нерозривному зв'язку, який творять у своєму повсякденні й наслідують. Усе це гальмує історичний розвиток. Використані М. Коцюбинським міфи хоча і є космогонічними, але не встановлюють історичної перспективи. Вони не здатні започаткувати конструктивну модель суспільного руху крізь час і простір, оскільки спрямовані на пояснення такого буття всесвіту, у якому немає місця для історичної дії людини. Найбільше, що може статися за такою версією, – народження

і смерть окремого індивіда. М. Коцюбинський ретельно акцентує цей момент на початку і в кінці повісті» (Бондаренко, 2006: 6).

Визнаючи правомірність як першого, так і другого підходу до тлумачення художнього світу повісті М. Коцюбинського, маємо знайти пояснення цього дивного поєднання реалістичності й позаісторичності змісту та образів твору. В контексті теми даної публікації зосередимо увагу насамперед на стосунках між батьками й дітьми, які можуть бути так само варіативно інтерпретовані.

Для пояснення нетипової для нашого часу поведінки матері у повісті ми звернемося до досліджень американського історика й психолога Ллойда Демоза. Досліджуючи історію дитинства, цей науковець виділяє шість історичних стилів (або моделей) виховання та ставлення батьків до своїх дітей. Це такі послідовні стилі, як інфантицидний, відсторонений (або залишаючий), амбівалентний, нав'язуючий, соціалізуючий, допомагаючий (Демоз, 2000: 84-86). Всі ці стилі формуються різним співвідношенням у поведінці дорослої людини трьох психологічних реакцій (або способів реагування), спрямованих на дитину: проєктивної, оберненої, емпатичної (співпереживання). Ллойд Демоз зазначає: «В распоряжении взрослого, по-моему, имеются три способа реагирования:

1) он может использовать ребенка как сосуд для проекции содержания своего собственного бессознательного (проективная реакция);

2) он может использовать ребенка как заместителя фигуры взрослого, значимого для него в его собственном детстве (возвратная реакция);

3) он может сопереживать потребностям ребенка и действовать, чтобы удовлетворить их (реакция сопереживания)» (Демоз, 2000: 18).

Ллойд Демоз звертає увагу на те, що дитина минулого – це посудина, яка переповнена проєкціями дорослих до вершечку. У попередні епохи батьки ще не вмiли повноцінно любити своїх дітей і бачити в них самодостатніх людей. Вони часто проєктували на дітей свої власні негативні емоції, приписували їм власні негативні бажання та думки. Саме у цьому і є сутність проєкційної реакції. Звісно, коли дорослі бачать у дитині осередок зла (іноді навіть зла містичного), то від них годі й чекати теплоти та любові у ставленні до дітей. Будь-які дії дитини, її емоції, почуття, бажання оберталися проти неї. Все, що б не зробило дитя, одразу мало для батьків певне пояснення, пов'язане з проєкціями. Психолог наводить приклад, що навіть коли дитина плакала, вона одразу попадала під вплив проєкцій батьків: «Ребенок

прошлого был так перегружен проекциями, что ему-то даже много плакать или просить было опасно. Существует большая литература о детях, оставленных эльфами взамен похищенных.... Шпренгер и Кремер в своем руководстве по охоте на ведьм «Malleus Maleficarum» (Молот ведьм) утверждают, что подкидышей эльфов можно распознать по тому, что они «всегда жалобнее всех ревет и никогда не растут, даже если будут сосать сразу четырех или пятерых матерей» (Ллойд Демоз, 2000: 23). Демоз також цитує Лютера: «Это правда: они часто берут у женщин детей из кроваток и ложатся туда сами, а когда оправляются, едят или орут, то несноснее десяти детей» (Ллойд Демоз, 2000: 23).

Саме такий мотив підміни дитини ми й знаходимо у повісті М. Коцюбинського на самому її початку. Звісно, у письменника він адаптований під традиційне гуцульське світосприйняття: «...Іван все плакав, кричав по ночах, погано ріс і дивився на неню таким глибоким, старече розумним зором, що мати в тривозі одвертала од нього очі. Не раз вона з ляком думала навіть, що то не од неї дитина. Не «сокотилася» баба при злогах, не обкурила десь хати, не засвітила свічки – і хитра бісиця встигла обміняти її дитину на своє бісеня» (Коцюбинський, 2017: 31).

На цей початковий фрагмент повісті деякі дослідники вже звертали увагу. Але зазвичай літературознавці пов'язували уривок з мотивами містичного у повісті. Наприклад, Ю. В. Єловська у дослідженні «Контактні табу в комунікативній поведінці українців (на матеріалі повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»)» зазначає: «Головний герой повісті Іван Палійчук протягом усього життя стикається з міфічними персонажами, створеними уявою українського народу. З самого дитинства хлопець мав чітко сформовану систему знань про потойбічний світ, так що навіть рідна мати дивувалася і з острахом піддавала сумніву, чи був він її кровною дитиною, а не одмінком (дитина, підмінена нечистою силою)...» (Єловська, 2012: 145). Близькою є і думка О. С. Задорожної: «Вже на початку твору з'являється містичний елемент того, що мати Івана вважала, що під час пологів її підмінили її дитя на бісеня» (Задорожна, 2014: 26).

Психогенетична концепція Ллойда Демоз дозволяє пояснити реакцію матері на власну дитину у повісті М. Коцюбинського не містичними, але цілком реалістичними (хоча й історично давніми за часом виникнення) психологічними причинами. Ми з упевненістю можемо сказати, що у ставленні матері Івана до свого сина впізна-

ється проекційна реакція, про що свідчить мотив підміни дитини.

Ще одним типом психологічної реакції батьків на дитину, черга якої, за Ллойдом Демозом, історично настала дещо пізніше порівняно з проекційною, була реакція обернена. Вона полягала в тому, що батьки від самого народження дитини очікували від неї турботи й любові як начебто від власних батьків. А оскільки діти в силу раннього віку не могли забезпечити своїх батьків любов'ю та турботою, то це ображало останніх, викликало лють та бажання помсти, внаслідок чого батьки били та ображали своїх дітей. Ллойд Демоз пише про цю модель відносин: «Возвратная же реакция... существует лишь для того, чтобы удовлетворять родительские потребности. Неспособность ребенка в качестве родительской фигуры дать ожидаемую от него любовь всегда вызывает наказание» (Ллойд Демоз, 2000: 18).

Цілком вірогідно, що Іванова мати й сама не отримувала достатньо любові від своїх батьків. Саме тому на підсвідомому рівні вона чекає, що ці теплі батьківські почуття повинен дати їй її син. Ллойд Демоз зазначає, що коли батьки не отримували очікуваної теплоти від своїх дітей, які повинні були бути для них і батьками одночасно, то діти часто піддавалися побиттю. М. Коцюбинський не наводить сцен побиття Івана, але є деякі деталі, які наводять нас на думку про те, що таке могло бути:

«Тоді мати виймала люльку з зубів і, замахнувшись на нього, люто гукала:

– Ігі на тебе! Ти, обміннику. Щез би у озеро та в тріски!...» (Коцюбинський, 2017: 31).

Поєднання проекційної та оберненої реакції формують, за Демозом, відсторонений (*abandoning*) стиль виховання, у якому ще нема місця співпереживанню та емпатії у відношенні батьків до дитини. Відсторонена модель взаємовідносин між батьками й дітьми ще не передбачала сприйняття батьківських обов'язків як бажаних, морально позитивних і необхідних. Втім, поширене раніше дітовбивство у відстороненій моделі іноді вже замінювалось, серед іншого, практикою передачі дітей на виховання стороннім особам. Тож на користь відстороненої моделі взаємовідносин як відсутності бажання виховувати дітей може бути символічно трактована й бездітність Івана та Палагни, а також застороги проти вагітності Марічки.

За схемою історичних змін стилів виховання Ллойда Демоза, поширення відстороненої моделі припадає на IV – XIII ст. (Демоз, 2000: 84). Є підстави вважати, що художній світ повісті відтво-

рює загалом характерну для європейської культури цих століть ментальність та картину світу.

Однак слід враховувати й специфічне поєднання у повісті «Тіні забутих предків» язичницьких та християнських мотивів. Попри очевидне християнське позиціонування героїв, у їх свідомості й ментальній картині ще переважають фольклорні та язичницькі образи. Вочевидь, така перевага місцевої образної традиції над християнською була характерна саме для перших століть християнізації. Ведучи мову про християнізацію Карпатської Русі, Б. Боднарюк визначає її початок кінцем IX – початком XI ст. (Боднарюк, 2014: 40). Це дозволяє звзунити історичні межі художнього світу повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» приблизно до X – XIII століть.

Визначення ментальності, світогляду героїв та особливостей художнього світу повісті загалом, як таких, що можуть бути віднесені до X – XIII ст., не означає, що саме у цей історичний період відбуваються й події у творі. Ллойд Демоз звертає увагу на значну історичну інерцію стилів виховання: «Пытаясь выделить периоды с разными стилями воспитания детей, следует признать, что психогенная эволюция с неодинаковой скоростью протекает в разных генеалогических линиях, что многие родители как будто «застряли» на более раннем этапе <...>. Кроме того, существуют классовые и региональные различия, ставшие особенно важными в новое время. Поэтому, составляя схему периодизации <...>, я ориентировался на наиболее развитых в психогенном отношении родителей в наиболее развитых странах» (Демоз, 2000: 83).

Звісно, ізолюваність гірського світу, зображеного М. Коцюбинським у повісті «Тіні забутих предків», та уповільнення в ньому внаслідок цього історичного руху могли сприяти збереженню давньої ментальності і у більш пізні часи.

Можемо зробити певні **висновки**:

1. Зображені М. Коцюбинським взаємини матері та сина цілком відповідають певним історично визначеним моделям взаємовідносин між батьками й дітьми та відстороненому стилю виховання за термінологією Ллойда Демоза.

2. З урахуванням перебігу історичних процесів християнізації гуцульського краю можна вважати, що ментальність створеного письменником художнього світу відповідає реальній картині світу, що формувалась там починаючи з X – XIII століть.

3. З огляду на загалом характерну для стилів виховання інерційність, а також на ізолюваність гірських поселень як додатковий фактор, що сут-

тево зменшував соціально-історичну динаміку, можна припустити, що сформована у Х – XIII ст. картина світу цілком могла зберегтись і до часу написання М. Коцюбинським повісті «Тіні забутих предків».

4) Таким чином, особливості художнього світу повісті, попри позірну містичність та поза-історичність, значною мірою можуть визначатись реальним станом, ментальністю та практиками гуцульського соціуму початку ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук Б. Проблеми християнізації Карпатської Русі в контексті місіонерської практики Візантії, Римської курії та Першого Болгарського царства (кінець IX – початок XI ст.). Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2014. № 5. С. 40–55.
2. Бондаренко Ю. Про першопочатки історії людства у повісті «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського (розвиток історичної свідомості школярів засобами літератури). Дивослово. 2006. № 12. С. 4–10.
3. Демоз Л. «Еволюция детства» «Психоистория». Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 512 с. С. 14–111.
4. Словська Ю. В. Контактні табу в комунікативній поведінці українців (на матеріалі повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»). Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2012. Вип. 7(2). С. 143–150. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7(2)_18).
5. Задорожна О. С. Стосунки людини і природи у повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків». Filologia i kultura: problemy i perspektywy. Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej NaukowoPraktycznej Konferencji 29.11.2014–30.11.2014 roku. Szczecin Część 1. С.24–28.
6. Залевська О. М. Фольклорно-міфологічна основа повісті «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського та збірки «Регіт Аридника» Ростислава Єндика. Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2016. № 2. С. 381–388. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2016_2_43.
7. Ковальчук О. Г. Текст як засіб виховання: візуальне в системі народницького наративу (оповідання М. Коцюбинського «Андрій Соловійко, або Вчення світ, а невчення тьма») Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2012. №. 1. С. 7–11.
8. Коцюбинський М. М. Тіні забутих предків: повість, оповідання / Михайло Коцюбинський. Харків: Фоліо, 2017. 154 с.: іл.
9. Осадча К. П. Психологізм дитячих оповідань Михайла Коцюбинського (принципи і засоби зображення характерів). Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XXI. С. 181–187.
10. Ханас У. Екзистенціал страху в творчості Михайла Коцюбинського. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2009. Вип. 12 С. 170–177.
11. Чорна О. Ю. Традиції М. Коцюбинського в оповіданнях для дітей О. Копиленка. Література в контексті культури. 2010. Вип. 20(2). С. 129–134. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/lvk_2010_20\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/lvk_2010_20(2)_18).

REFERENCES

1. Bodnaryuk B. Problemy chrystyianizaciyi Karpatskoyi Rusi v konteksti misionerskoyi praktyky Vizantiyi, Rymaskoyi kuriyi ta Pershogo Bolgarskogo czarstva (kinecz IX–pochatok XI st.). Karpaty: lyudyna, etnos, cyvilizaciya. 2014. №. 5. С. 40–55. [in Ukrainian]
2. Bondarenko Yu. Pro pershopochatky istoriyi lyudstva u povisti «Tini zabutykh predkiv» Mykhayla Kotsyubyns'koho (rozvytok istorychnoyi svidomosti shkolyariv zasobamy literatury). Dyvoslovo. 2006. № 12. S. 4–10 [in Ukrainian]
3. Demoz L. «Эволюция детства» / Lloyd Demoz «Психоистория». Ростов-на-Дону: Fenyks, 2000. 512 s. [in Russian]
4. Yelovs'ka Yu. V. Kontaktni tabu v komunikatyvniy povedintsi ukraiyntsiyiv (na materialy povisti M. Kotsyubynskoho «Tini zabutykh predkiv») / Filolohichni studiyi. Naukovyy visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. 2012. Vyp. 7(2). S. 143–150. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7(2)_18). [in Ukrainian]
5. Zadorozhna O. S. Stosunky lyudyny i pryrody u povisti Mykhayla Kotsyubynskoho «Tini zabutykh predkiv» Filologia i kultura: problemy i perspektywy. Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej NaukowoPraktycznej Konferencji 29.11.2014–30.11.2014 roku. Szczecin Część 1. S. 24–28. [in Ukrainian]
6. Zalevska O. M. Folklorno-mifolohichna osnova povisti «Tini zabutykh predkiv» Mykhayla Kotsyubynskoho ta zbirky «Rehit Aridnyka» Rostyslava Yendyka. Prykarpatskyy visnyk NTSh. Slovo. 2016. № 2. S. 381–388. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2016_2_43. [in Ukrainian]
7. Kovalchuk O. H. Tekst yak zasib vykhovannya: vizualne v systemi narodnytskoho naratyvu (opovidannya M. Kotsyubynskoho «Andriy Soloviyko, abo Vcheniye svit, a nevcheniye tma») Naukovi zapysky [Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholya]. Seriya: Filolohichni nauky. 2012. №. 1. S. 7–11. [in Ukrainian]
8. Kotsyubynskyy M. M. Tini zabutykh predkiv: povist, opovidannya. Kharkiv: Folio, 2017. 154 s.: il. [in Ukrainian]
9. Osadcha K. P. Psychologizm dytyachyx opovidan Myxajla Kocyyubynskogo (pryncypy i zasoby zobrazhennya charakteriv) Aktualni problemy slovyanskoyi filologiyi. Seriya: Lingvistyka i literaturoznnavstvo: Mizhvuz. zb. nauk. st. 2009. Vyp. XXI. S. 181–187. [in Ukrainian]
10. Xanas U. Ekzystalencial straxu v tvorchosti Myxajla Kocyyubynskogo / U. Xanas Visnyk Lvivskogo universytetu. Seriya : Filosofs'ki nauky. 2009. Vyp. 12. S. 170–177. [in Ukrainian]
11. Chorna O. Yu. Tradyciyi M. Kocyyubynskogo v opovidannyyax dlya ditey O. Kopylenka. Literatura v konteksti kultury. 2010. Vyp. 20(2). S. 129–134. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/lvk_2010_20\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/lvk_2010_20(2)_18) [in Ukrainian].